

ОИЛА ТОТУВЛИГИНИНГ ИЖТИМОЙ- ПСИХОЛОГИК
ХУСУСИЯТЛАРИ

Турабоева Феруза Кушмат қизи
Ижтимоий иш йўналиши талабаси
Фаргона давлат университети

Аннотация: Мақолада оила тотувлигининг энг муҳим томони бўлган фарзандлар тарбияси, ва бу борадаги зарур омил оиладаги соғлом психологик муҳит, миллий ва маънавий қадриятлар, ҳаётимиз ўзаги бўлган оила мустахкамлигининг психологик хусусиятлари ҳақида сўз юритилган Шунингдек, инсоннинг бахтли ва узоқ умр кўришининг айрим психологик омиллари ҳам келтириб ўтилган.

Калит сўзлар: мустахкам оила, ижобий психологик муҳит, соғлом турмуш тарзи, анъана ва қадриятлар, баркамол авлод, мустахкам қўрғон.

Оила – бу ҳаёт абадийлиги ва авлодлар давомийлигини таъминловчи қадриятлар бешиги, келажак насллар учун бетакрор тарбия масканидир. Юксак маънавиятли ва камолотга эришган авлодни шакллантириш барчамизнинг умумий муқаддас бурчимиздир. Бунинг учун ўзбек халқи ўтмиш маданиятининг сарчашмаларини чуқур ўрганишни тақозо этувчи маънавий меросимизни ёш авлод онгига дастлаб оилада сингдирилса, ижобий натижалар беради. Чунончи, муқаддас анъана ва қадриятларимиз бугунги янги тарихий шароитларда янги мазмун билан бойиб бормоқда ва у ҳаётини эҳтиёж, мустақил мамлакатимиз равнақининг энг зарур омилларидан бирига айланмоқда.

Ҳозирги кунда Республикамиз бўйлаб фаолият олиб бораётган “Оила” илмий-амалий марказлари томонидан халқимиз манфаатига қаратилган долзарб масалалар оилаларни моддий ва маънавий томондан қўллаб –қувватлаш борасида, турмушимизда учраб турадиган бир қанча ижтимоий-психологик муаммолар борасида ҳам бир қатор таҳсинга лойиқ ишларнинг олиб борилаётганлиги инсон омилига бўлган юксак эътибордан даракдир. Айни вақтда ушбу марказнинг асосий вазифаси оилаларни мустахкамлаш, оиладаги қадриятлар ва анъаналарни ривожлантириш, оналик ва болаликни муҳофазалаш ,оилада баркамол шахсни тарбиялаш ҳамда келажакда уни соғлом ва баркамол бўлиб вояга етишини таъминлашга қаратилган ғояларга йўғрилганлиги билан таҳсинга сазовордир.

Оила қайси миллат билан боғлиқ бўлса, шу миллатга тегишли бўлган этнопсихологик томонларни ўзида мужассамлаштиради. Оилага тегишли бўлган шу миллат урф-одатларини, удумларини, анъаналарини бажаради ва ўсиб келаётган ёш авлодни тарбиялашда мана шу миллий томонлардан фойдаланади. Миллий урф-одатлар, анъаналар орқали эса шу миллатга тегишли бўлган этнопсихологик томонлар таркиб топади ва ривожлантирилади. Бундан кўриниб турибдики бугунги кунда

фарзандларимизни оила билан ҳам ҳамкорликда миллий кадриятлар, анъана ҳамда урф – одатлар асосида тарбиялаш, аجدодларимиз томонидан бизга қолдирилган бой маънавий меъросни авайлаб – асраб уни замонавий фан ютуқлар билан ижодий бойитиб, келажак авлоднинг тафаккури, дунё қараши миллий ва умуминсоний кадриятлар асосида шакллантириб, уларнинг бунёдкорлик фаоллигини ошириш – масаласи биз педагогларга катта маъсулият юклайди. Ўз навбатида ота – оналаримиз ҳам фарзанд тарбиялаш, унинг баркамол шахс этиб вояга етказишида миллий кадриятларимиз ва анъаналаримизни ўзлари ҳам англаб етишлари лозим. Демак, инсон фарзанди ўз тажрибасини, оилада яшаш, отага, онага, акага, укага, опага, сингилга қандай муомалада бўлишни бу масканда ўрганади ва шаклланиб боради.

Охирги йилларда никоҳ ва оила бир нечта фанларнинг махсус тадқиқотлар предметиға шу жумладан, психологиянинг ҳам тадқиқот предметиға айлана бошлади. Оила психологиясини билиш, оила учун маъсулиятли бўлган шахслар учун зарурдир. Оила тарбиясинг ўзига ҳослиги шундаки, у болаларга, ота-оналик, қон-у қариндошлик сингари кўплаб асосий ҳислатларни ўргатиб, тарбияланаётган шахснинг кўплаб инсонийликка ҳос сифатларни, ривожлантириб туриш, ахлоқий камолатини ҳам ривожлантиради. Шу сабабли оила тарбиясида доимо мавжуд ва серқирралиги билан ажралиб турилади. Оилада ота-оналар муносабатлари болалар учун ҳаёт мактаби ҳисобланади. Ота-она маънавийга бой, эътиборли ва юқори маълумотга эга бўлсалар, шу даражада такомиллашган услуб орқали ўз фарзандларини тарбиялайди.

Оилавий тарбиянинг туб мақсади, наъмуна болаларни умуминсоний хулқ мезонларига риоя қилган, уларнинг бўлажак меҳнат фаолиятиға тайёрлашдан иборатдир. Ота-оналарни тарбиясиға оид педогогик билимлар билан қуроллантирмасдан туриб оилада тарбия жараёнини тўғри ташкил этиш бироз мушкул масаладир.

Шу билан бир қаторда соғлом турмуш тарзи ҳам оилалар тотувлигинг энг муҳим омилларидан бири десак муболаға бўлмайди. Бунинг маъноси шундаки, саломатлик, энг аввало, мавжуд муҳитға, одамларни бир-бирларига меҳрли, мурувватли бўлишлари ғамхўрликка ва самимиятиға тўлиқ муносабатларига боғлиқ. Шу маънода саломатлик психологик категория бўлиб, унинг шарти ва шароити – соғлом оила муҳитидир. Оилада ота-онага кўп нарса боғлиқ. Улар оиладаги барча ҳодисаларнинг балогардонлари сифатида энг аввало ўз соғлиқларига ўзлари маъсул эканликларини унутмасалар, уни сақлашда барча эҳтиёж чораларини ўз вақтида қўргани ҳолда оилавий ҳаётға тўғри муносабатни шакллантира олсалар, барча мақсадларига албатта эришадилар. Соғлом одам, у отами, ёки онами, турмуш ва рўзғордаги барча паст-баланликлар, турли вазиятлар, керак бўлса, қийинчиликларға тез мослашиб, улардан оқилона чиқиш йўлларини билиши керак. Ана шундай ҳаётий фалсафа ва йўналиш билан яшаган инсон албатта, бахтли ва мўжаз оила соҳиби бўлади. Муҳими, бундай ҳаётий мўлжаллар, жисмоний ва руҳий тетиклик, бардамлик у тарбиялаётган болаларнинг бахти ва келажакка интилишиға ишончли замин бўлади. Ана шундай

ота-она тарбиялаган фарзандларга ортикча ўғитлар, тарбиявий тазйиклар даркор эмаслигини таъкидлаш керак. Чунки инсон ақлини, унинг тафаккурини пешлайдиган, танини соғ, вужудини гўзал қиладиган маънавий озукани оиласида олган фарзанднинг ўз бахти ва камоли йўлидан оғиб кетишига ишониш қийин. Ҳам жисмонан, ҳам маънан ва руҳан соғлом одам турли ғаламисларнинг кирдикорларига учмай ўз юрти, Ватани ва халқи манфаати йўлида ҳалол меҳнат қилади.

Келтирилган фикрлардан хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, ҳаётимиз ўзаги бўлмиш ушбу муқаддас масканни мустаҳкам қилувчи энг муҳим омил-оиладаги тотувликдир. Бу тотувликнинг асоси эса ўзига хос муҳим бўлган психологик жихатлардан иборат бўлиб у қуйидагича омилларга бўлинади:

- Ҳар бир кишининг тенг ҳуқуқли аъзо сифатида қабул қилиниши;
- Ўзаро ишонч, самимийлик, очиққўнгиллик;
- Оиланинг ички мулоқотидаги компетентлик;
- Оила аъзолари ўртасида бир-бирини қўллаб-қувватлаш;
- Ҳар бир аъзонинг ўз оиласи олдидаги масъулиятни ҳис қилиш;
- Оила аъзолари жам бўлганда қувонч ва хотиржамликни ҳис қилиш;
- Оилавий анъана ва урф-одатларни қадрлаш ва уларга риоя қилиш;
- Ҳар бир аъзога хос хусусиятларни тўғри қабул қилиш ва тушуниш;
- Оила аъзоларнинг шахсий ҳаёти ва қизиқишлари мавжудлигини эътироф этиш;
- Ҳар бир оила аъзосининг ҳиссий кечинмаларини ҳурмат қилиш.

Психологик тадқиқотларда айтилишича агар узоқ ва мазмунли умр кўришни истасангиз оилангизда кўнгилдагидек ижобий психологик муҳит бўлиши лозим. Ҳаётдаги кузатишлар шуни кўрсатмоқдаки, инсоннинг узоқ умр кўриши учун ҳозирги кунда айрим психологик омиллар ва оила муҳитининг таъсири кучлироқ экан. Шунингдек, кишининг бирор ўзига ёқадиган машқ ёки фаолият тури билан банд эмаслиги, оиладаги мулоқот ва муносабатлардаги бефарқлик, ёки жаҳлдорлик каби ҳолатлар киши умрига салбий таъсир этади.

Хулоса қилиб айтганда, ақли расо ҳар қайси инсон яхши англайдик, бу ёруғ дунёда ҳаёт бор экан, оила бор. Оила бор экан, фарзанд деб аталмиш бебаҳо неъмат бор. Фарзанд бор экан, одамзод ҳамиша эзгу орзу ва интилишлар билан яшайди. Юқорида таъкидланган оила тотувлигининг энг муҳим омили булган фарзандлар тарбиясининг ўзига хос психологик хусусиятларига эътибор қаратиш ва фарзандга берилмаётган оила тарбиясида ғамхўрлик ҳамда талабчанликнинг муносиб равишда бўлиши фидойи, оила ва жамият олдидаги масъулиятини ҳис этадиган шахснинг камол топишига эришиш энг олий мақсаддан даракдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ханкелдиева, Г. Ш. (2017). Корхоналар корпоратив бошқарувининг баҳолаш усулларини таҳлил қилиш. Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар» илмий электрон журнали, 5.
2. Ханкелдиева, Г. Ш. (2018). Глобаллашув шароитида электроэнергетика тармоғида стратегик бошқарув усулларидан самарали фойдаланиш. Иқтисодиёт ва таълим, 5, 357-363.
3. Ханкелдиева, Г. Ш. (2018). Развитие промышленных предприятий в Республики Узбекистан. Т.: Иқтисодиёт ва таълим.
4. Ханкелдиева, Г. Ш. (2020). Пути эффективного развития инновационной деятельности производственных предприятий республики узбекистан. In Наука сегодня: теория и практика (pp. 29-32).
5. Хамракулов, И. Б. (2023). ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ. MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH, 2(23), 398-402.
6. Хамракулов, И. Б. (2023). ЖАҲОНДА «ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ» НИНГ ЭНЕРГЕТИКА СОҲАСИГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ ТАҲЛИЛИ ВА РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(4), 2361-2366.
7. Хамракулов, И. Б. (2023). НЕОБХОДИМОСТЬ И ВАЖНОСТЬ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКИ. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(4), 1142-1146.
8. Bakhtiyorovich, K. I. (2023). DEVELOPMENT OF MONITORING INSTRUMENTS OF EFFICIENCY OF SMALL INDUSTRIAL ZONES. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(4), 1994-1999.
9. Хамракулов, И. Б. (2022). Кичик саноат зоналарини ривожлантиришнинг моҳияти ва ўзига хос хусусиятлари. Scientific progress, 3(1), 328-334.
10. Хамракулов, И. Б. (2021). Кичик саноат зоналарини барпо этиш ва ривожлантиришнинг назарий асослари. Scientific progress, 2(7), 586-592.
11. Хамракулов, И. Б. (2022). КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ СТРАТЕГИК ИМКОНИЯТЛАРИ. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(Special Issue 2), 140-146.
12. Ханкельдиев, Ш. Х., & Саидахматов, А. В. (2021). Инновационные подходы к повышению уровня специальной физической подготовленности юных таэквондистов. Наука сегодня: история и современность [Текст]: материалы, 40.

13. Ханкельдиев, Ш. Х., & Султанова, Н. Я. (2021). Физическое развитие учащихся девушек среднего школьного возраста общеобразовательных школ. In НАУКА СЕГОДНЯ: ЗАДАЧИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ (pp. 74-75).
14. Зокирова, С. Х., Хамракулов, Ж. Б., & Кадилова, Н. Б. (2020). Полевая влагоемкость, влажность почв и песков Центральный Ферганы. *Universum: химия и биология*, 5 (71), 5-9.
15. Zokirova, S. X., Akbarov, R. F., Isagaliyeva, S. M., & Xonkeldiyeva, K. R. (2021). Sand Distribution In Central Fergana. *The American journal of interdisciplinary innovations and research*, 3(01), 113-117.
16. Zokirova, S. X., Ahmedova, D., Akbarov, R. F., & Xonkeldiyeva, K. R. (2021). Light Industry Enterprises In Marketing Activities Experience Of Foreign Countries In The Use Of Cluster Theory. *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 3(01), 36-39.
17. Бахтиёрович, Х. Ж. (2022, August). ЭКОЭТИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ЗАРУРАТИ. In E Conference Zone (pp. 13-16).
18. Хонкелдиева, К., Рахимова, Х., & Хасанхужаева, У. (2021). Предупреждение преступности среди несовершеннолетних. In Наука сегодня: факты, тенденции, прогнозы (pp. 34-35).
19. Xonkeldiyeva, K., & Xo'jamberdiyev, J. (2020). Экономика и социум.
20. Хайдаров, Х., Нурматова, И., & Хонкелдиева, К. (2021). Факторы формирования сильного конкурентного рынка в текстильной промышленности. In НАУКА СЕГОДНЯ: ВЫЗОВЫ И РЕШЕНИЯ (pp. 59-61).
21. Хамракулов, И. Б. (2021). Теоретические основы создания и развития малых промышленных зон. In НАУКА СЕГОДНЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ (pp. 49-51).
22. Khamrakulov, I. (2022). Organizational and economic foundations for creating small industrial zones in Uzbekistan. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 11(10), 233-237.